

پیامبر ﷺ و نهاد خانواده

جایگاه مدیریت زن در اقتصاد خانواده

رئوفه شریفی *

چکیده

نقش زن در موفقیت یک خانواده غیرقابل انکار است. موفقیت هر خانواده‌ای دو بُعد اساسی مادی و معنوی نقش مؤثری دارد. اقتصاد و مدیریت آن در یک خانواده بسیار مهم است زیرا در امور تربیتی و معنوی یک خانواده تأثیر گذاشته و چه بسا با وجود و منابع فراوان به خاطر سوء مدیریت اقتصادی نتیجه مطلوب که همان تعالی و پیشرفت معنوی یک خانواده می‌باشد به دست نمی‌آید. در این نوشتار بررسی کوتاهی صورت گرفته نقش زن در اقتصاد و چگونگی مدیریت زن و دسترسی زن به منابع اقتصادی و الگوی های اسلامی به اختصار بررسی اجمالی صورت گرفته است.

کلیدواژه: زن، مدیریت، خانواده، اقتصاد.

*. کارشناسی معارف جامعه المصطفی ﷺ العالمیه، پژوهشگر گروه مطالعات و تحقیقات زنان

مقدمه

اقتصاد خانواده به معنای چگونگی سامان‌دهی و مدیریت منابع خانه است. خانواده سازمانی است که تولید و توزیع کالاهای مورد نیاز را فراهم می‌سازد و زن بدون مناقشه به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت، نقش اساسی را ایفا می‌کند. جایگاه مادری و همسری عمده منابع مصرف را به زن می‌سپارد و انتظار می‌رود که او بتواند با سازماندهی و مدیریت صحیح بین درآمد و مصرف، توازن برقرار کند و با برنامه‌ریزی و اجرای صحیح در رشد و توسعه اقتصاد خانواده نقش مؤثر ایفا نماید.

نقش الگوهای دینی در هدایت زندگی بشر به سوی فلاح و رستگاری دنیا و آخرت زنده و پویا است. اسلام با یک حرکت مدبرانه و ماهرانه نظرات مغرضانه‌ای که مذهب‌های جهان روی شخصیت زن وارد آوردند محو کرد اسلام اعلام نمود که زن و مرد هر دو دارای یک روح هستند و از یک گوهر به وجود آمده‌اند در این صورت اگر زن شرور فاسد باشد پس مرد هم مانند اوست و با همان نظر باید به او نگریست پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله همان گونه که در تمام شؤون، الگویی حسنه است، در این مورد نیز بهترین الگو را در مدیریت زن و سازماندهی اقتصاد خانواده معرفی می‌نماید چنانچه در سیره عملی حضرت زهرا علیها السلام که در دامن پیامبر رشد یافته نقش منابع غیرمادی در اقتصاد اسلامی مهم‌تر از منابع اقتصادی است که آن حضرت بهترین شکل معقول و منطقی را جهت استفاده از آن‌ها به کار گرفت. از آن جمله؛ شکرگزاری، دعا و کمک گرفتن از ذکر خداوند برای رفع نیازمندی‌های مادی خانواده و... بیشترین رضایت خاطر را برای اعضا ایجاد می‌کند. آنچنان که در ماجرای اطعام مسکین و یتیم و اسیر اعضای خانواده شامل: همسر، فرزندان و حتی خادم منزل با رضایت و خشنودی کامل، حضرت زهرا علیها السلام را همیاری نمودند.

اقتصاد خانواده می‌تواند تأثیر شگرفی در ساختار و نظام فکری و فرهنگی حاکم بر یک جامعه داشته باشد. توسعه هر جامعه در گرو توانمندی و مشارکت اعضای آن جامعه است و به این منظور باید فرصت‌های لازم را فراهم نمود تا آحاد افراد جامعه اعم از زن و مرد بتوانند در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای و ملی با فرآیند توسعه مرتبط گردند.

در این میان آیا زنان در اقتصاد خانواده که نیمی از پیکره جامعه انسانی را تشکیل می‌دهند به عنوان محور خانواده و مربی نسل آینده نقشی حساس و کارساز را دارا می‌باشند یا خیر؟ چنین نقشی اگر وجود داشته چرا همیشه و بنا به دلایل گوناگون مورد غفلت واقع شده است؟

در مورد نقش زن در اقتصاد خانواده بحث و پژوهش فراوان صورت گرفته است اما با محوریت سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و خانواده پیامبر صلی الله علیه و آله مقالاتی در نشریه نامه جامعه به نشر رسیده است که بیشتر به الگوی رفتاری حضرت زهرا علیها السلام پرداخته است، لذا توجه به این نوشتار یعنی از منظر سیره پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله لازم به نظر می‌رسد. این نوشتار در دو فصل تهیه و تدوین شده که فصل اول جایگاه زن در اقتصاد خانواده و فصل دوم در مورد مدیریت زن بر هزینه خانواده با رویکرد به سبک زن زندگی اسلامی تهیه و تدوین شده است امید است با توجه به اختصار حق مطلب ادا شده باشد.

جایگاه زن در اقتصاد خانواده

بدیهی است که برای مردان پذیرش زنان به عنوان یک معیار دشوار است، ویژگی‌های بسیاری در زنان وجود دارد که مردان به آن‌ها حسادت می‌کنند از جمله توانایی زنان در بیان احساسات خود - خلاق بودنشان - داشتن شم خاص زنانه که مختص خانم‌هاست.

جایگاه حقیقی زن

شخصیت و احترام حقیقی زن هیچگاه از طریق خودنمایی و عرضه داشتن جمال و زیبایی و اطوار دلربایی به دست نخواهد آمد بلکه این احترام وقتی تحصیل خواهد شد که جنس لطیف به صورت دختران شایسته و همسران خوب و مادران نمونه درآیند، آن وقت می‌توانند احترام مردان را به خود جلب و شخصیت خود را حفظ کنند این وضعی که در جامعه غربی معمول است و به اصطلاح احترام زن رعایت می‌شود احترام حقیقی نیست زیرا بر اساس شهوت‌پرستی و لابی‌گری پایه‌گذاری شده است و بیشتر از آنکه واجد نقش مهم مادران و نگهبانان نسل باشد جواز آزادی بی‌بندوباری و نامحدودی است که به این صورت درآمده و در واقع زن به صورت بازیچه‌ای برای مردان درآمده است. بانویی که در برابر شوهرش استقلال همه جانبه

داشته باشد نقش رئیس خانواده را تضعیف و تخریب می‌کند، بالنتیجه در خانواده‌هایی که مادران حکومت می‌کنند، احترام فرزندان نسبت به پدران از بین می‌رود. اسلام شوهر را مکلف می‌سازد که از همسر و فرزندانش سرپرستی کند و توصیه و تأکید می‌نماید که زن در حدود معینی مطیع شوهرش باشد و فرزندان، پدر و مادر، هر دو را احترام کنند در نتیجه خانه مرکز حیات خانوادگی و پاکدامنی می‌شود، و زنان از آمیزش با مردان اجنبی باز داشته می‌شوند و جنس لطیف در صورت انحراف و ابتلای به بی‌عفتی به مجازات سختی محکوم می‌شود.

اما امروز عوامل تأثیرگذار بر رضایت‌مندی یا تابع مطلوبیت خانواده در ادبیات اقتصادی شامل عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی است که باعث افزایش مطلوبیت خانواده‌ها می‌شود. بررسی نقش زنان در اقتصاد اساسی‌ترین مقوله مورد بحث جهان امروز توسعه است که در نتیجه رشد روز افزون دانش‌های بشری در حال دگرگونی است. انسان هوشمند هزاره سوم بر بام انتخاب راه صعود قرار گرفته است. لذا محیط پیرامون ما خواسته یا ناخواسته با تغییرات شگرفی در تمدن و فرهنگ به سوی توسعه و یکپارچه شدن گام برمی‌دارد دستیابی به اهداف توسعه پایدار، همه جانبه و موزون، نیازمند تلاشی مجدانه است که در آن زنان و مردان جهت پیشبرد اهداف جامعه کوششی آگاهانه و بهره‌ای متعادل دارند، زیرا زنان به عنوان نیمی از منابع انسانی نه تنها موضوع و هدف هر نوع توسعه‌ای هستند، بلکه اهرم مؤثری در پیشبرد اهداف آن محسوب می‌گردند و تجهیز این منبع مهم علاوه بر تسهیل دسترسی به اهداف توسعه، منجر به توزیع عادلانه تر درآمد نیز خواهد گشت. از این رو نگاه جوامع متمدنی در سنوات اخیر از نگرشی حمایتی به نفع جامعه تغییر کرده است و این خود موجب تغییر رویکرد به مسائل زنان شده است. بدین گونه که باید علاوه بر توانمندسازی زنان، زمینه‌های لازم جهت استفاده از توانمندی‌های ایشان فراهم گردد تا در سایه دو عمل فوق بتوان تمایل کارکردی زن و مرد در اجتماع را به حالت پایدار رساند.

نقش زن در اقتصاد از منظر آموزه‌های دینی

در سیستم اقتصاد خانواده، مسئولیت اقتصادی با مرد است و مایحتاج زن و فرزندان بر عهده پدر خانواده است. در این راستا، آیات و روایات فراوانی وظیفه مردان در پرداخت نفقه زن و فرزند را تصریح کرده است و به گشاده‌دستی در آن، به خصوص در مناسبت‌های ویژه، چون اعیاد یا به هنگام بازگشت از سفر، توصیه می‌کند (زن و خانواده) لیکن این مسئولیت مرد، نافی مسئولیت‌های زن در امور اقتصادی خانواده نیست و وظیفه زن، مدیریت اموال همسرش در داخل خانواده است

زن در جایگاه مدیر خانه و در مقام مشاور پدر، با تدبیر صحیح و به‌موقع خویش، می‌تواند نقش بسزایی در برنامه‌ریزی و تدبیر جهت اولویت‌بندی نیازهای خانواده و صرف درآمدها در بهترین مصارف ایفا نماید و از این طریق، آرامش و رشد مادی و معنوی را برای خانواده‌ی خود به ارمغان آورد (زن و خانواده، ج ۱، ۲۲۲).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «مرد مدیر خانواده خود است و هر مدیری مسئول زیردستانش است و زن مدیر اموال شوهرش و نسبت به آن مسئول است.» (مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۴۸) همچنین سیره الگوی زنان مسلمان، حضرت زهرا علیها السلام، در زمینه‌ی قناعت و عدم زیاده‌خواهی و فشار بر همسر، جهت رفع نیازهای غیرضروری، به طور صریح، وظیفه زنان جامعه را در این زمینه نشان می‌دهد.

فاطمه علیها السلام فرمود: «یا ابالحسن، من از پروردگارم شرم دارم که از تو بیشتر از توانت انتظار داشته باشم...» (بحار الانوار، ج ۳۷، ۱۰۳؛ کشف الغمه، ج ۱، ۴۶۹ و امالی طوسی، ۶۱۶) در این رابطه، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در یکی از خطبه‌هایش قبل از وفات فرمودند: «زنی که با همسرش سازگاری ندارد و بر آنچه خداوند روزی او گردانده صبور نیست و بر او سخت می‌گیرد و تکلیفی بیش از طاقتش از او می‌خواهد، خداوند هیچ حسنه‌ای که او را از آتش جهنم مصون دارد، از او نپذیرد و مادامی که آن گونه است، خداوند نیز بر او غضبناک خواهد بود...» (بحار الانوار، ج ۷۶، ۳۶۷ و وسائل الشیعه، ج ۲۰، ۱۶۳).

امام سجاد علیه السلام فرمود: «محبوب‌ترین شما نزد خداوند، نیکوکارترین و بهترینان در عمل است... و نزدیک‌ترین شما به خداوند، خوش‌خلق‌ترین شماست و آنکه خداوند بیش از همه از او خشنود است، آن کسی است که بیش از همه رفاه بیشتری را برای خانواده‌اش فراهم کند.» (بحارالانوار، ج ۷۸، ۱۳۶؛ تحفه‌العقول، ۲۷۹ و مستدرک‌الوسائل، ج ۱۵، ۲۵۵).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «فتنه‌ی سخت را دیدید و صبر کردید و من از فتنه‌ای سخت‌تر بر شما بیم دارم که از طرف زنان می‌آید؛ هنگامی که الگوی طلا به دست و پارچه‌های فاخر به تن کنند و توانگران را به زحمت اندازند و از فقیر چیزی را که بدان دسترسی ندارد، بخواهند.» (المنصف، ج ۸، ۶۱۸ و کنز العمال، ج ۱۶، ۲۸۳).

امساک در هزینه کردن و نیز محروم کردن دیگران از نعمت‌های الهی، بخل است و زیاده‌روی در هزینه کردن، اسراف شمرده می‌شود. بنابراین مصرف از هر دو سو، محدودیت دارد و تجاوز از آن نکوهیده است و تنها به اعتدال و میانه‌روی در آن سفارش شده است (مفاتیح‌الحیاه، ۶۲۶) دارایی و ثروت گرچه در تأمین زندگی و رشد و تعالی انسان سهم دارد، اگر نگاه ابزاری به آن نباشد و هدف قرار گیرد، مایه سقوط آدمی و حرمان او از کمال و سعادت می‌شود؛ زیرا آسایش و آرامش و جمال زندگی انسان در تجمل مادی نهفته نیست (مفاتیح‌الحیاه، ۵۷۶).

توجه به این روایات نشان می‌دهد که مصرف، در نگرش الهی، حدودی دارد که انسان را در رشد و تعالی فردی و جمعی یاری می‌دهد و اگر از حدود آن کاسته یا بر آن افزوده شود، نظام معیشت آسیب می‌بیند. در واقع در الگوی اسلامی، از یک سو، به مرد که نان‌آور خانه است دائماً توصیه به گشاده‌دستی و کسب رفاه برای اعضای خانواده شده است.

و از سوی دیگر، به سایر اعضای خانواده، به ویژه زن، توصیه می‌کند که تعادل و میانه‌روی در مصرف را رویه‌ی خویش سازند و از زیاده‌خواهی در امور غیر ضروری و چشم‌وهم‌چشمی و تجمل‌گرایی بپرهیزند و با پدر خانواده همکاری کنند.

مدیریت زن بر هزینه خانواده

ارسطو اقتصاد را علم مدیریت امور مالی خانه می‌داند. یعنی می‌گوید شما اگر بتوانید امور مالی یک خانواده را مدیریت کنید یعنی اینکه شما اصول علم اقتصاد را می‌دانید و اینکه اگر کسی نتواند این مدیریت را در خانه پیاده کند به طور قطع نمی‌تواند این کار را در شکلی بزرگ‌تر از خانه که جامعه، سازمان و شرکت می‌باشد، پیاده کند. آیا زن دسترسی دارد به منابع درآمد تا اقتصاد خانواده را مدیریت کند. باید به طور اجمال نگاهی به این مسئله بیاندازیم.

دسترسی زن به منابع درآمد

مدیریت بودجه خانوار؛ مدیریت دارایی‌های خانواده با توجه به ترجیحات فرد و خانواده تعیین می‌شود. شاید شیوه تهیه غذاها، استفاده بهینه از امکانات و وسایل منزل و پوشاک و وسایل شخصی هر فرد، نظافت و نگه داری و حتی قرار دادن وسایل، مراقبت از فرزندان و تأمین سلامت آنان، در مجموعه سرمایه‌های هر خانوار ناچیز و نادیده به حساب آید، و فقط سهام اوراق مشارکت، پول و... به عنوان سرمایه در نظر گرفته شود، امّا باید به این نکته توجه داشت که تولید مواد غذایی، البسه و دیگر مایحتاج و نیز جمع آوری و نگهداری وسایل شخصی و جمعی خانواده‌ها که نیاز به یک برنامه صحیح دارد به دست مدیر شایسته خانه، با کم‌ترین هزینه، بالاترین مطلوبیت را در پی خواهد داشت. مدیر خوب خانواده باید بتواند در مواقع کمبود یا حذف بعضی امکانات، جایگزین مناسبی را انتخاب نماید، بدون آن که تغییری در مطلوبیت ایجاد شود. مثلاً اگر برنج گران یا کم می‌شود، سیب زمینی یا نان را جایگزین نماید، تا ضمن برقراری تعادل بین درآمد و هزینه‌ها منبع تغذیه افراد خانواده تأمین گردد، البته رضایت خاطر یا مطلوبیت اعضای خانواده نیز مهم است (اقتصاد خانواد ه، ۲۸).

چگونگی توزیع منابع در دسترس خانواده بین اعضای آن بسیار مهم است و واضح است اگر یکی از اعضای خانواده قسمت بیشتری از درآمد خانواده را به خود اختصاص دهد سهم کمتری برای دیگران می‌ماند.

در اینجا یک راه‌حل طلایی برای توزیع مناسب درآمد خانواده پیشنهاد می‌کنیم. فهرستی از خواسته‌ها و انتخاب‌های ممکن را بنویسید. انتخاب‌ها را آنقدر با هم عوض کنید که به

بهترین انتخاب با توجه به درآمدها دست پیدا کنید. توجه کنید که هر خانواده سازمانی است که تولید و توزیع کالا را انجام می‌دهد. مکانی است که در آن گروهی زندگی، کار و بازی می‌کنند و عمل هر یک بر دیگری اثر می‌کند.

پیداست که درآمد خانواده تنها می‌تواند درصدی از نیازهای افراد خانواده را تأمین کند. از این رو باید از میان خواسته‌ها بهترین و لازم‌ترین انتخاب به عمل آید. نیاز به انتخاب در تمام طول زندگی وجود دارد. انتخاب کالاهای مختلف بستگی به درآمد خانواده و تشخیص آن‌ها دارد.

هر چه درآمد محدودتر باشد انتخاب‌ها هم محدود می‌شود و در نتیجه باید انتخاب‌ها درست و بهینه باشد تا بیشترین رضایت‌خاطر و مطلوبیت را برای افراد خانواده به بار آورد. برای رسیدن به این سطح، همکاری پدر و مادر لازم و ضروری است ولی نقش مادر با توجه به مسئولیت مادری و همسری از پدر مهم‌تر است. بریز و پپاش‌ها و مخارج فرعی و غیرضروری یا گاهی زیان‌آور نه تنها سطح بهره‌وری خانواده را کاهش می‌دهد بلکه به صورت فرهنگ و عادت نامطلوب به نسل‌های آینده منتقل می‌شود.

چگونگی مدیریت زن

وقتی صحبت از مدیریت مالی می‌شود یعنی برقراری تعادل بین منابعی که داریم و مخارجی که انجام می‌شود. این منابع می‌تواند درآمد، پس‌انداز و هر چیز دیگری باشد. رمز بقای هر خانواده و هر جامعه‌ای ایجاد این تعادل اقتصادی است. وقتی صحبت از خانواده می‌کنیم این خانواده زمانی شکل می‌گیرد که با ازدواج ما قلب‌مان، امیدهایمان، آرزوهایمان و شادی‌هایمان، غم‌هایمان و آینده‌مان و حال‌مان را به شراکت می‌گذاریم.

در سیستم سنتی چون مردان شاغل و زنان اغلب خانه‌دار بودند مدیریت مالی خانواده اغلب در دست خانم‌ها بود. آقا می‌رفت کار می‌کرد و بعد آنچه را که اندوخته بود در اختیار خانم خانه می‌گذاشت تا هر طور که صلاح می‌داند هزینه کند و الحق و الانصاف هم خانم‌ها مدیریت مالی خانواده را خوب انجام می‌دادند.

الان دو اتفاق رخ داده، یکی آنکه درصد زیادی از خانم‌ها شاغل شده‌اند و دوم آنکه خانم‌ها به دلیل آنکه درآمد دارند انتظار دارند که در مالکیت‌ها سهیم شوند که باید این موارد مدیریت شوند. البته بسیاری از زوجها هستند که هر دو درآمد دارند اما هنوز همان سیستم سنتی رعایت می‌شود.

بنابر تحقیقاتی که انجام شده خانم‌ها به چند دلیل می‌توانند مدیر مالی موفق‌تری در خانواده باشند. یک اینکه وقتی امور به خانم واگذار می‌شود او تلاش می‌کند که در این مسئولیت برنده شود و در انتهای ماه یا سال، خانواده با بحران مالی روبرو نشود و دوم اینکه این خانم دیگر اسراف کار نمی‌شود و نمی‌گوید که من فقط خرج کننده هستم. هر کسی حتی اگر بچه‌ها صرفاً خرج کننده باشند، دیگر نگران حساب و کتاب نیستند و فقط خرج می‌کنند. سومین قضیه اینکه بها دادن و اعتماد کردن به زن می‌تواند مرد را نه تنها از بعد مالی بلکه از بعد اجتماعی و ابعاد مختلف زندگی نیز رشد بدهد. اگر اینطور نباشد متأسفم که بگویم مرد باید مدام مراقب زن باشد چون هر انسانی که به او اعتماد نکنیم و شک داشته باشیم سرکش می‌شود و سعی می‌کند بی‌اعتمادی ما را افزایش بدهد و در نتیجه ما مجبوریم انرژی اعصاب و پول‌مان را صرف کنترل او کنیم. یعنی یکی از دلایلی که زن باید مدیر مالی خانواده بشود این است که مرد با این کار به او هویت و شخصیت می‌دهد، زن هویت و شخصیت دارد اما وقتی که ما این هویت و شخصیت را نادیده می‌گیریم او دچار بحران روحی می‌شود. این نادیده گرفتن شخصیت زندگی را دچار مشکل می‌کند. تاریخ، تجربه و زندگی افراد مسن جامعه به ما ثابت کرده، مردانی که به همسران خود اعتماد بیشتری کردند و امور زندگی را به دست همسران دادند توانستند فراغت بیشتری برای رشد خودشان داشته باشند که نتیجه‌اش در نهایت نصیب خانواده‌شان شده است. و آیا این واگذاری امور مالی به زن به خاطر توانایی خانم است و یا به خاطر ایجاد اطمینان است؟

دو حالت دارد: یکی آنکه آقایان می‌خواهند به کارهای بزرگ‌تری برسند. یعنی آقای که یک کارخانه با چندین نفر پرسنل را اداره می‌کند چقدر خوب است که اداره یک خانواده چهار نفره را به همسرش واگذار کند. حالت دیگر این است که مرد خودش یک کارمند ساده است و هیچ پیچیدگی کاری هم ندارد اما همین آقا هم اگر کارها را به خانمش واگذار کند می‌تواند

فرصت بیشتری برای رشد داشته باشد و نگران مسائل خانه نباشد و خیالش از مسائل جاری خانواده راحت باشد و به کسب و کارش رشد بدهد و یک کارمند ساده باقی نماند. این نیست که اداره امور را به خانمها بدهند که از چرا و چطور آنها راحت شوند. اتفاقاً اگر این اتفاق بیافتد خانمها حامی مردهایشان می‌شوند، ما می‌گوییم حتی باید بچه‌ها را هم در این امور دخیل کرد تا آنها هم حامی خانواده شوند. یعنی درست نیست بچه‌ها را از مسائل خانواده دور نگه داریم. جالب است که خانمها می‌توانند بچه‌ها را از لحاظ عاطفی، احساسی، دلسوزی، صرفه‌جویی و مسئولیت‌پذیری راحت‌تر رهبری و هدایت کنند چون رابطه عاطفی مادر با بچه‌ها خیلی عمیق‌تر است یعنی وقتی مرد مدیریت مالی را به دست خانم خانه می‌دهد از اینکه باید به بچه‌ها پاسخ بدهد رهایی پیدا می‌کند چون مادر می‌تواند پاسخ منطقی را در پوشش پاسخ عاطفی به بچه‌ها بدهد تا آنها کمبودها، مشکلات و محدودیت‌ها را هر چه بیشتر درک کنند و چه بسا که حامی خانواده حامی پدر باشند و آنگاه است که پدر خود را فدای چنین خانواده‌ای می‌کند. شاید یکی از دلایلی که خانمها باید مدیر مالی خانواده باشند هم این باشد که آنها به مسئله رقابت در خانواده بهای بیشتر می‌دهند و بیشتر از آقایان به این مسئله دقت می‌کنند. آیا این درست است؟

این قضیه تا حدی درست است اما مسئله مهم این است که در این مورد خطری هم وجود دارد. برخی از خانمها گاهی اوقات به دلیل آنکه احساسی تصمیم می‌گیرند شاید نتوانند دور را ببینند بنابراین امروز نه مدل سنتی صرف و نه مدل نوین صرف توصیه می‌شود. در مدل سنتی فقط خانمها تصمیم گیرنده بودند و در مدل نوین هم فقط آقایان. مرد چک می‌دهد که خانم اجرا کند.

مدل دیگر مدل تعاملی و مشارکتی است و در این روش منطق آقایان و احساس و عاطفه خانمها تلفیق می‌شود و مدیریت مالی بهتری صورت می‌گیرد. اگر زوج‌های جوان بتوانند در اول زندگی‌شان این مدل را شکل بدهند خیلی موفق‌تر خواهند بود. خواهش من از زوج‌های جوان این است که اصلاً نگویند مسائل مادی و مالی مهم نیست و دنیا و پول چه ارزشی دارد. توصیه می‌کنم یکی از مسائلی که در مورد آن جدی صحبت می‌کنند مسائل مالی باشد و به توافق برسند که در زندگی در مورد مسائل مالی چگونه پیش خواهند رفت هدفشان چیست و

قرار است چه کسی مدیریت مالی خانواده را به عهده بگیرد. خیلی خوب است که زوجها از همان اول حساب درآمد و مخارج را پیش‌بینی کنند و با هم صادقانه پیش بروند و خلوص نیت داشته باشند. آن‌ها باید برنامه‌ریزی را یاد بگیرند. ما باید به بچه‌هایمان مسائل مالی را یاد بدهیم چون بسیاری از درگیری‌ها، بی‌احترامی‌ها و کدورت‌ها به خاطر مسائل مالی رخ می‌دهند و علت آن هم نداشتن پول نیست بلکه بیشتر به این خاطر است که افراد مدیریت مالی و برنامه‌ریزی را نمی‌دانند و یاد نگرفته‌اند که قرار نیست خودشان را با دیگران مقایسه کنند بلکه قرار است خودشان را با دو سال قبل خودشان مقایسه کنند. کسی برای این آدم‌ها افق‌های بلند مدت همراه با پول و عشق را ترسیم نکرده است. آموزش و یاد دادن مدیریت مالی باید در رأس عناوین آموزش مهارت‌های زندگی قرار بگیرد. برای وقتی که خانم‌ها مدیر مالی می‌شوند یک نگرانی وجود دارد و آن اینکه آقایان را به پنهان‌کاری بکشاند و همه درآمد را در اختیار مدیر مالی قرار ندهند، در این حالت باید چه کرد؟

وقتی از مردانی که امروز روی قله‌های موفقیت، شهرت، پول و اقتصاد ایستاده‌اند علت موفقیتشان را می‌پرسید، می‌گویند: همه را مدیون همسر هستم. اگر مردی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی موفق است، زنی داشته که یا صبور بوده و یا تشویق‌اش کرده که ریسک کند و به سمت جلو برود و تمام امور زندگی مشترک را به دوش کشیده تا این مرد با فراق بال جلو رفته و پیشرفت کند. یعنی به هر حال این زن یک نقش مهمی داشته است. اصطلاح زن ذلیل در حدّ یک شوخی است که در جامعه ما رواج پیدا کرده است. من می‌خواهم دوستانه به آقایان بگویم که اگر می‌خواهند پیشرفت کنند باید کسی درون خانه‌شان باشد که خیال‌شان از لحاظ تربیت بچه‌ها، امور مالی، امنیت و عفت راحت باشد. آن وقت است که می‌توانند مثل یک عقاب اوج بگیرند، بالا بروند و خود، خانواده و جامعه را بهره‌مند سازند.

زن و سبک زندگی اسلامی

ساده زیستی، اصل مهمی در انسان‌سازی و کمال‌پروری زن در خانواده است. ساده زیستی حضرت زهرا (علیها السلام) در خانه علی (علیه السلام) که از ابتدا با تجهیزه ساده و مختصر، با انفاق لباس عروسیش ساده زیستی را به زنان جهان آموخت. ساده زیستی روح را نرم، لطیف، آرام و شاد

می‌کند. فرهنگ ساده زیستی در زمان جنگ در بین خانواده‌ها رواج پیدا کرده بود. با وجود مشکلات آن روز، قداست و پاکی جامعه حفظ می‌شد و فرهنگ شهادت که مایه عزت و سربلندی و اقتدار است حاکم بود.

ساده زیستی ارزشی است که خداوند متعال قامت نزدیک‌ترین بندگان را با آن مزین کرده و این محقق نمی‌شود، مگر با درک و فهم بی‌ارزش بودن و فریبندگی مظاهر دنیوی و زودگذر بودن آن. ساده زیستی و قناعت باعث آرامش خاطر، تکامل فکری - روحی، توسعه اقتصادی خانواده و سعادت انسان می‌شود. در مقابل تجمل‌گرایی و مصرف زندگی، بیماری خطرناکی است که مفسد مادی و معنوی فراوانی دارد و زمینه‌ساز انواع آلودگی‌ها و زشتی‌ها می‌شود.

تجمل‌گرایی اقتصاد خانواده را فلج می‌کند افکار را به خود مشغول می‌سازد و از سازندگی باز می‌دارد. از این رو همه اعضا به ویژه زن، باید برای اصلاح زندگی تجملی بکوشند. در این بیان، نقش صدا و سیما هم در ترویج زندگی تجملی، و هم در رفع آن و تشویق ساده زیستی بسیار مؤثر است برنامه‌ها و سریال‌هایی که ازدواج دو جوان را به نمایش می‌گذارند که از نظر امکانات زندگی، مبلمان، دکوراسیون منزل، میز غذا خوری، وسایل تجملی و ماشین و... بهترین‌ها را برای خود برگزیده‌اند و چنین صحنه‌هایی در برنامه‌های گوناگون از پیش دید فرزندان ما می‌گذرد و تأثیر منفی بر افکار آنان خواهد گذاشت. وقتی در برنامه‌های آشپزی، دوربین بر روی انواع مختلف وسایل برقی آشپزخانه، مانند: مخلوط‌کن‌ها، چرخ گوشت، آبمیوه-گیری، هم‌زن برقی با مدل‌های خارجی هود، دیگر ابزارهای تجملاتی داخل آشپزخانه و انواع مواد غذایی متمرکز می‌شود و پخت یک غذای خوب و خوشمزه مشروط به داشتن چنین ابزاری معرفی می‌شود، اصولاً افراد کمی در جامعه ما با فرهنگ ساده زیستی، زندگی می‌کنند. اینجاست که یک «زن هوشمند و فداکار» از طریق مبارزه کردن با تجمل‌گرایی و آموزش آن به فرزندان می‌تواند گامی مؤثر در جهت توسعه اقتصاد خانواده بردارد. او با جایگزین کردن وسایل تجملی و عدم استفاده از آن‌ها می‌تواند کمک مؤثری در اقتصاد خانواده نماید. (نشریه علمی پژوهشی خانواده بهمن ۱۳۹۱).

بخش عظیمی از درآمد خانواده صرف هزینه‌هایی از قبیل خوراک، پوشاک، مسکن، بهداشت و درمان و سایر نیازمندی‌های زندگی و حتی هزینه آرایش براساس شأن و نیاز، می‌شود همچنین اگر زن به دلیل بیماری یا نقص عضو، نیازمند خدمتکار باشد، بر مرد است که برای وی در صورت توانایی خدمتکاری فراهم کند.

توسعه در وضع اقتصادی خانواده و فراهم کردن رفاه برای اعضاء خانواده سبب رضایت پروردگار می‌گردد. امام سجاد (ع) در این راستا فرموده‌اند: «محبوب‌ترین شما نزد خداوند کسی است که بر عیال خود وسعت ایجاد کند». توجه به این حق، کانون خانواده را آرام و سالم می‌سازد و تعادلی در سازماندهی اقتصاد خانواده فراهم می‌آورد.

خوراک

مدیر لایق و قوی برای تغذیه سالم و کافی نیز برنامه‌ریزی می‌نماید. توجه به بهداشت و سلامتی روحی، روانی و جسمی افراد خانواده، افرادی سالم و نیرومند را به جامعه تحویل می‌دهد. روش تربیتی و اخلاقی حضرت زهرا (ع) بهترین شیوه و تجربه برای ساختن نسلی پاک و سعادتمند است. لقمه پاک و حلال و نیز تأمین مواد غذایی لازم، سلامت روحی و جسمی فرزند را در پی دارد. آرامش و آسایش افراد خانواده به دنبال در اختیار داشتن امکانات فراوان نیست، بلکه بر عکس هر چه امکانات و لوازم زندگی بیشتر باشد عمر انسان برای استفاده از آن‌ها بیشتر صرف می‌گردد؛ بارها در تاریخ خوانده‌ایم که حضرت زهرا (ع) فرزندان را به قیمت گرسنگی خود سیر می‌کرد. و این نکته توجه خاص حضرت به تغذیه فرزندان را نشان می‌دهد. زندگی ساده، خانه گلی و... حضرت زهرا (ع) محل رشد و کمال والاترین بندگان خدا بود. امروزه زیاد بودن غذا برسر سفره سبب می‌شود تا در عمل بخشی از غذا باقی بماند که اغلب افراد رغبتی به استفاده دوباره از آن ندارند مسأله‌ای که هم‌اکنون در جامعه بسیار پیش می‌آید به‌خصوص در عروسی‌ها و جشن‌ها. بنابراین شیوه زندگی ائمه اطهار راه درستی برای جلوگیری از اسراف و تبذیر خواهد بود.

زن می‌تواند تلاش نماید با استفاده کردن از مواد غذایی و خوراکی که سالم و ساده است و به دور از هرگونه اسراف به اعضاء خانواده خود نیز درس بزرگ دهد که لذت بردن از انواع نعمت‌های الهی بدون هیچ‌گونه اسراف امکان‌پذیر خواهد بود. در جهت توسعه اقتصاد خوراک خانواده تلاش نماید و اعضاء خانواده را به تغذیه نمودن از غذاهای سنتی، خانگی و سالم عادت دهد و از رفتن به رستوران‌ها و استفاده از غذاهای ناسالم غربی منع کند.

پوشاک

زن خانواده در جهت ساماندهی اقتصاد پوشاک خود و دیگر اعضاء خانواده می‌تواند در مصرف پوشاک به قدر کفایت قانع باشد از خرید لباس‌های گران قیمت و اجناسی با مارک‌های خارجی پرهیز کرده و خود و اعضاء خانواده را گرفتار اسراف نکند همچنین با بخشش لباس‌های کهنه به فرد نیازمند، برای پرهیز از تبذیر که همان مصرف بی‌رویه و نادرست اموال است، جلوگیری نماید و لباس‌هایی متناسب با فصول سال برای اعضاء خانواده تهیه کند. مانند پیامبر که لباس‌های کهنه را دور نمی‌انداختند.

مسکن

یکی از حقوق مشترک زن و مرد، زندگی در کنار هم در زیر یک سقف است. این حق مرد است که شب هنگام که به منزل بر می‌گردد، حضور همسر خود را در خانه احساس کند. همچنین زن حق دارد در منزلی زندگی کند که شوهر در آن جا آرامش پیدا می‌کند. پیامبرگرامی اسلام صلی الله علیه و آله در راستای داشتن مسکن فرمودند: «از خوشبختی مرد مسلمان، داشتن مسکن فراخ است». در اینجا این وظیفه خطیر برعهده مرد خانواده است که با یک برنامه‌ریزی صحیح، کار و کوشش و کسب درآمد حلال همسر خویش را امانتی الهی بداند و با رعایت حقوق او که شامل تهیه مسکن نیز می‌شود، زمینه آرامش و امنیت فکری و روحی - روانی را در منزل پدید آورد و زن نیز در مقابل با نیروی کامل و افکاری سالم و روحیه‌ای پر نشاط، وظیفه همسری را به جا آورد تا میزان مطلوبیت و رفاه خانواده بالا رود. (اقتصاد خانواده، ۱۰۴).

نکته پایانی

برای دوام و قوام اقتصاد یک خانواده باید چند نکته را در نظر بگیریم. یکی اینکه برای آینده خانواده باید برنامه‌ریزی داشته باشیم نه شخص خودمان، به ویژه وقتی که همسران هر دو شاغل هستند. دوم این است که ما همانطور که سراغ مشاور روانشناس و مشاور تربیتی می‌رویم سراغ مشاوره‌های اقتصادی هم برویم که متأسفانه این مورد در جامعه ما خیلی کم‌رنگ است. سوم اینکه باید دانش اقتصادی‌مان را افزایش بدهیم. ما نمی‌دانیم از درآمدهایمان چگونه استفاده کنیم و هنوز هم خریدهای احساسی داریم. چهارم این که خانواده یک جامعه است و در جامعه‌ای که روحیه همکاری و اعتماد نباشد در آن جامعه هرکس برای خودش می‌تازد و سعی می‌کند از چراغ قرمزها عبور کند و این جامعه یا خانواده بحران‌زده می‌شود. ما باید بین پدر، مادر و فرزندان روحیه همکاری را بالا ببریم و می‌خواهم به عنوان یک جمله تأکیدی بگویم که اگر خانم‌ها در مدیریت و برنامه‌ریزی خانواده دخیل باشند و در تصمیم‌گیری شریک باشند، تجربه ثابت کرده که زندگی و کانون خانواده در همه ابعاد موفق‌تر خواهد بود.

ایشان نیز مورد تأکید قرار خواهد گرفت.

منابع:

- ذخائر العقبی، ص ۵۱ .
- اقتصاد خانواده، ص ۲۸ .
- بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۱۵۱ .
- احقاق الحق، ج ۱۰، ص ۲۷۷ .
- ر.ک؛ نهج الحياه، ص ۴۵ .
- تفسیر مجمع البیان، ج ۵، ص ۴۰۲ .
- الدهر (۷۶): ۸ و ۹ .
- آل عمران (۳): ۹۲ .
- کریمی جهرمی، سیره و سخن فاطمه علیها السلام، و ذبیح الله محلاتی، ریاحین الشریعه، ص ۱۰۴ .
- جلوه های رفتاری حضرت زهرا علیها السلام، ص ۳۷ .
- وسایل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۲ .
- پراهم امینی، فاطمه بانوی نمونه اسلام .
- اقتصاد خانواده، ص ۱۲۴ .
- اسلام و توسعه اقتصادی، ص ۲۰۵ .
- نشریه نامه جامعه